

**FORMAREA IMAGINII DE SINE LA ELEVII CU DIZABILITATE VIZUALĂ
DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ**

**SELF-IMAGE FORMATION IN VISUALLY DISABLED STUDENTS OF EARLY
SCHOOL AGE**

Adriana CIOBANU, dr., conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0003-3836-3651
ciobanu.adriana@upsc.md

Liudmila IAGUȘEVSKI, drd.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0009-0004-7860-7221
iagusevskiliudmila@gmail.com

Adriana CIOBANU, PhD, Associate Professor,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau
Liudmila IAGUȘEVSKI, PhD student,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau

CZU: 376.352

DOI: 10.46727/c.v1.21-22-03-2024.p255-259

Abstract. The problem of self-image development in young students with visual impairment is one of the major challenges of special psychology and psychopedagogy. Self-image or "how we see ourselves" is defined by how we perceive our own physical, emotional, cognitive, social and spiritual characteristics that shape and reinforce the dimensions of our self. Self-image is associated with confidence, respect and self-esteem. It is particularly important that, starting from the age of 7, up to the age of 10, the child creates a positive self-image that will last a lifetime, based on the assessments made by parents, teachers and classmates. Visual impairment is a social disadvantage resulting from the loss or limitation of a person's chances, the impossibility to take part in the life of the community at the same level as other members.

Keywords: self-image, young students, visual impairment, confidence, respect, self-esteem.

Imaginea de sine este o caracteristică a autopercepției care depinde de valoarea pe care și-o asumă fiecare individ. Este totalitatea ideilor unei persoane despre sine ca individ, membru al societății, care se influențează nu numai pe sine, ci și pe cei din jurul său.

Comportamentul copilului depinde de cât de bine este dezvoltată imaginea sa de sine. Copilul cu imaginea de sine pozitivă este încrezut în sine și deține resursele interioare necesare percepției și depășirii adecvate a obstacolelor și atingerii obiectivelor. Copilul cu imaginea de sine negativă, este neîncrezut în forțele proprii, fără motivație, ceea ce generează comportamente de evitare. Scopul părinților și al cadrelor didactice este să dezvolte la copii o percepție cât mai adecvată, o convingere realistă referitor la propria persoană.

La vârsta școlară mică copilul, în mod firesc, își creează o imagine pozitivă despre sine, care se va menține toată viața, bazată pe aprecierile făcute de părinți, învățători și colegii de

clasă. Imaginea de sine este influențată încă din prima copilărie de părinți, mediul educațional, mediul social în care se dezvoltă, conflictul între generații, apartenența la diferite grupuri sociale cu care o persoana comunică de-a lungul vieții sale [12]. Viața copilului de 6-7 ani se schimbă radical, în primul rând, pentru că se modifică poziția lui socială: preșcolarul devine elev. Noua situație socială și activitatea de învățare pun în fața fostului preșcolar sarcini foarte mari. După E. Verza, „școala și ambianța școlară reprezintă pentru copil o nouă colectivitate care adesea îl umple de neliniște, schimbarea modului de viață, noul regim de activitate pricinuiesc multe griji și necazuri micului școlar” [4, p. 119].

Elevul mic tot mai des trebuie să facă ceea ce trebuie, și nu ceea ce dorește. Toate aceste cerințe vin în contradicție cu capacitățile și posibilitățile copilului. Igor Racu consideră că anume aceste contradicții sunt foarte importante – ele devin forța motrică a dezvoltării psihice și a formării personalității elevului mic [8]. Școala primară se caracterizează prin faptul că în perioada aceasta, în structura personalității școlarului mic se formează, treptat, concepția despre lume și convingerile morale. Cunoștințele copiilor de vârstă școlară mică despre obiecte și fenomenele din jur devin mai vaste, mai profunde, capătă caracter științific.

Formarea personalității elevului mic se manifestă nu numai prin apariția noilor necesități, ci și prin modificarea esenței celor vechi. Necesitatea de a avea noi impresii se transformă în necesități cognitive, în curiozitate, care formează personalitatea elevului mic, deoarece ea devine o particularitate constantă și un motiv foarte puternic al comportamentului lui și al activității de învățare.

Analizând caracteristicile formării imaginii de sine în rândul școlarelor mici, este important de remarcat legătura cu încrederea, respectul și stima de sine. Încrederea în sine se formează în timp și depinde de succesele noastre. Stima de sine se formează în copilărie și reprezintă percepția propriei însemnătăți, valori și capacități.

Încrederea în forțele proprii este direct proporțională cu imaginea de sine și stima de sine pozitivă. M. Miclea, în lucrarea sa *Consiliere și orientare*, consideră că „imaginea de sine” sau felul „cum ne vedem” este definit de modul în care ne percepem propriile noastre caracteristici fizice, emoționale, cognitive, sociale și spiritual, care conturează și întăresc dimensiunile eului nostru [6, p. 28].

În opinia autoarei A. Băban, se pot diferenția mai multe componente ale imaginii de sine a Eului. Eul (sinele) real sau Eul actual reprezintă modul în care persoana își percepe propriile caracteristici fizice (imaginea corporală și identificarea sexuală), cognitive (gândirea și operarea mintală cu informațiile despre lume), emoționale (afecte, sentimente, emoții), sociale (modul de autopercepere) și spirituale la un moment dat. Eul (sinele) ideal se referă la situația în care persoana își imaginează mintal ceea ce ar dori să fie, dar își dă seamă că nu are resursele pentru a deveni. Eul (sinele) viitor se reflectă atunci când persoana își percepe potențialul de dezvoltare personală și se proiectează în viitor [2, pp. 66-67].

Deci, putem conchide că Eul este educat prin diverși factori ai socializării individului: familia, școala, mediul social și influențele culturale, și nu este o structură omogenă.

În lucrarea de față vom aborda particularitățile de dezvoltare a imaginii de sine la școlarii mici ce prezintă deficiențe de vedere. Conform concepției lui Avramescu, „deficiența de vedere este o deficiență de tip senzorial și include o scădere în diferite grade a acuității vizuale” [16]. Dizabilitatea de văz este un impediment în adaptarea socială a copiilor cu deficiență de văz, este o provocare cu care se confruntă copilul zi de zi. Dizabilitatea vizuală va provoca inevitabil

întârzieri sau dificultăți la diverse etape de dezvoltare, în special cu referire la comunicare și limbaj, interacțiune socială, abilități de viață independentă, joacă și învățare.

Elementele structurale ale personalității copiilor cu dizabilitate vizuală sunt imaginea de sine și stima de sine, care au o importanță majoră și influențează interrelaționarea cu cei din jur și acceptarea de sine și, nu în ultimul rând, modul de autoapreciere, autoacceptare, autorespect.

Elevilor de vârstă școlară mică le este caracteristică atât autoaprecierea adecvată, cât și cea neadecvată. Autoaprecierea școlarii mici poate fi caracterizată și după un alt parametru – stabilitatea ei. Autoaprecierea, de asemenea, poate fi stabilă sau instabilă.

În lucrarea sa *Psihologia conștiinței de sine*, Igor Racu consideră că la copilul de 7 ani neoformațiunea centrală în personalitate este poziția interioară, când copilul începe a retrăi în calitate de individ social. Pe lângă conștientizarea sa ca subiect al acțiunii, copilul, după vârsta de 7 ani, se percepe ca subiect în sistemul relațiilor umane. La momentul intrării în școală, apare nivelul nou al conștiinței de sine care, mai mult, își găsește exprimarea în poziția interioară [8].

La școlarii mici, sursa de formare a stimei de sine, în mare măsură, depinde de aprecierea învățătorului, iar de acțiunile acestuia va depinde cum se va aprecia copilul în viitor.

Autoaprecierea negativă a elevului mic cu dizabilitate vizuală este generată atât de propriile gânduri despre sine, cât și de comportamentul celorlalți. Interpretarea eronată a realității duce la distorsiuni cognitive exprimate prin idei și gânduri negative frecvente. Formarea imaginii de sine la copiii cu dizabilitate vizuală depinde de modul în care îl văd ceilalți. Primul pas în construirea imaginii de sine este că ceilalți îl văd „diferit”.

La vârsta de 7 ani, pentru prima dată are loc conștientizarea de către copil a diferenței dintre poziția sa obiectivă și poziția interioară. Dacă trecerea la poziția nouă nu are loc în termenii respectivi, la copii apare insatisfacția față de ei înșiși.

Nucleul unei stime de sine adecvate la școlarii mici, care are rolul de a le susține încrederea în forțele proprii, este dominat de informațiile primite prin canalul auditiv vizavi de propria personalitate.

Ținând cont de aceste particularități, învățătorii și părinții trebuie să știe să determine adecvat nivelul de autoapreciere al copiilor, să le formeze o atitudine critică față de sine și să le dezvolte aptitudinea de a-și analiza și controla activitatea și comportamentul – calități importante ce caracterizează pozitiv personalitatea elevilor mici.

La copiii cu dizabilitate vizuală stima de sine se confruntă cu un șir de probleme de adaptare socială, precum: sentimente de inferioritate, atitudini de evitare, infantilism afectiv, instabilitate emoțională, stări nevrotice, negativism, egoism, stare de anxietate, comportament asociat, fire suspicioasă, agresivă, revendicativă și altele de acest fel. Cauzele unor astfel de manifestări sunt explicate în literatura de specialitate, ca fiind o consecință a condițiilor social-educative în care copilul crește și se dezvoltă, a atitudinilor celor din jur față de el, a relațiilor sociale în care a fost implicat. Atitudinile copilului față de situațiile prin care a trecut reprezintă reacții de apărare atunci când copilul se simte izolat, respins, abandonat.

Chiar la debutul vieții școlare, unii copii nevăzători au deja experiența șocului de a se simți altfel decât ceilalți, ceea ce îi determină să-și piardă sentimentul propriei valori, întâmpinând dificultăți majore în constituirea și menținerea relațiilor sociale.

Un factor important în adaptarea socială a copiilor cu dizabilitate vizuală este familia. Protecția exagerată sau nepăsarea unor părinți împiedică adaptarea socială, chiar de la debutul școlar. Experiența nefastă trăită în familie până la vârsta de 6-7 ani poate pune o amprentă

negativă asupra formării imaginii de sine la copiii cu dizabilitate vizuală în momentul formării conștiinței de sine, contactele sociale traumatizante duc la un sentiment de inferioritate și nesiguranță în relațiile cu ceilalți. În cazul în care relațiile lui sociale au de suferit, problema majoră nu este atât dizabilitatea, cât lipsa unei pregătiri pentru aceste relații și, desigur, acceptarea socială. Ca reacție de apărare în situații de inadaptare socială a copiilor cu dizabilitate vizuală, se manifestă nesiguranța, stările depresive, atitudinea inhibată sau viceversa, aroganța, neîncrederea în cei din jur.

Ș. Mircea demonstrează că copiii cu dizabilitate vizuală au mari disponibilități în aspect socioafectiv. În cazul compensării deficienței, ei pot ajunge la o imagine de sine foarte bine și adecvat structurată. „El știe să-și folosească forțele de cunoaștere senzorială și logico-verbală, el stăpânește instrumentele muncii intelectuale și ale unor activități practice, își cunoaște limitele dar și posibilitățile și este încrezător în forțele lui. Nu așteaptă să fie asistat; este autonom. Este deschis față de lumea înconjurătoare și împăcat cu sine, capabil să dea și să ofere prietenie, capabil să iubească și să fie iubit. Dovedește echilibru afectiv, își stăpânește impulsurile, nu se lasă covârșit și nu dezarmează. Mai mult ca orice, el vrea să fie util, să-și aibă locul său meritat în societate și este capabil să-și cucerească acest loc prin efortul de a se pregăti și a munci eficient. Deficitul vizual nu-l handicapează; dimpotrivă, din această slăbiciune a văzului ia naștere o mare forță.” [13, pp. 113-115]

După cum vedem, formarea unei imagini de sine adecvate, un tonus psihic pozitiv alături de sincronizarea vieții personale cu cea socio-comunitară pot genera o realizare optimă a autonomiei personale prin educarea și dezvoltarea multilaterală. Aici ne bazăm, în mod sigur, și pe colaborarea multidisciplinară: părinți, cadre didactice, colegi.

1. Persoanele ce constituie resursă pentru dezvoltarea imaginii de sine pozitive la școlarii mici se consideră a fi pedagogul și părinții. Imaginea de sine se formează în conștiință la vârsta de 1-3 ani în mediul familial. La vârsta de 3-7 ani, copilul preia ceea ce spun adulții din viața lui despre el drept un adevăr pur. La vârsta preșcolară, în contact cu realitatea înconjurătoare, copilul conștientizează caracteristicile corporale proprii, respectiv, sinele corporal material, percepându-și statutul și rolul apartenenței la grup [7, 19].
2. Cadrele didactice sunt persoanele care inițiază un parteneriat constructiv, funcțional cu părinții și alți actori educaționali vizați în remedierea problemei date. Activitatea specialiștilor trebuie orientată spre abordarea holistică centrată pe copil, dezvoltând o rețea de servicii profesionale.
3. Familia, ca partener educațional activ, este o sursă de informații privind dezvoltarea copilului, punând baza în formarea imaginii de sine la copil prin crearea unui climat psihologic favorabil.
4. Colaborarea și comunicarea permanentă între partenerii adulți constituie un model de comportament și pentru copii. Aceștia capătă tot mai multă încredere, își dezvoltă autonomia, le apar sentimente de bucurie și satisfacție, simt interesul, afecțiunea, suportul adulților cu privire la activitatea lor.

Formarea imaginii de sine la școlarii mici cu dizabilitate vizuală depinde, în mare parte, de mediul sociocultural, climatul familial, interacțiunile copilului cu cei din jur. Intervențiile specialiștilor în formarea imaginii de sine la școlarii mici cu dizabilitate vizuală se va axa pe acțiunile sinergice ale actorilor educaționali implicați într-un parteneriat viabil și funcțional.

Bibliografie:

1. ALPORT, G. *Structura și dezvoltarea personalității*. București, 1990. ISBN 973-30-1151-7.
2. BĂBAN, A. *Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*. Cluj-Napoca: ASDCR, 2011. 260 p. ISBN 978-973-7973-65-8.
3. BODORIN, C. *Psihopedagogia persoanelor cu deficiențe vizuale*. Chișinău, 2013. ISBN 978-9975-46-154-2.
4. GOLU, P., ZLATE M., VERZA, E. *Psihologia copilului (învățare-dezvoltare)*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 123 p. ISBN 973-30-3891-1.
5. HARTLEY-BREWSTER, E. *Cum să crești un copil fericit?* București: Sian Books, 2015. 229 p. ISBN 978-606-93485-9-8.
6. LEMENI, G., MICLEA, M. *Consiliere și orientare*. Cluj-Napoca: ASCR, 2010. 258 p. ISBN 978-973-7973-90-0.
7. PREDĂ, V. *Intervenția precoce în educarea copiilor deficienți vizuali*. Cluj Napoca: Presa Universitară Clujană, 1999. ISBN 973-59-5046-4.
8. RACU, I. *Psihologia conștiinței de sine*. Chișinău, 2005. ISBN 9975-921-81-7.
9. ROZOREA, A. *Deficiența de vedere din perspectivă psihosocială și psihoterapeutică*. București: Pro Humanitate, 2003. Cod UNU 200987.
10. ROTH, W. *Tîflogia. Psihologia deficienților vizuali*. Cluj: Univ. Babeș-Bolyai, 1973. <https://www.rasfoiesc.com/educatie/psihologie/DEFICIENTA-VIZUALA67.php>
11. RUBA, R.S. Asociația Nevăzătorilor din România între 1956-1990. *Litera noastră*, 1996, nr. 12. ISSN 1221-4426.
12. ȘCHIOPU, U. *Dicționar enciclopedic de psihologie*. București: Babel, 1997. ISBN 973-48-1027-8.
13. ȘTEFAN M. *Psihopedagogia copiilor cu handicap de vedere*. 1999. ISBN 973-99023-4-0.
14. ZLATE, M. *Eul și personalitatea*. București: Trei, 2004. 53 p. ISBN 973-8291-30-5.
15. *Educația incluzivă. Suport de curs pentru formarea continuă a cadrelor didactice*. Vol. II. Chișinău, 2016. 196 p. ISBN 978-9975-3144-1-1.
16. ЕГОРОВА, Н.Л. Основы тифлопедагогики и тифлопсихологии. Курган, 2018. <http://dspace.kgsu.ru/xmlui/handle/123456789/5011>
17. ФИЛЧИКОВА, Л.И., БЕРНАДСКАЯ, М.Э., ПАРАМЕЙ, О.В. *Нарушение зрения у детей раннего возраста*. Москва, 2003. ISBN 5-94692-901-1.
18. ФАРБЕР, Д.А. Формирование зрительного восприятия в раннем детском возрасте. *Физиология человека*. Т. 21. 1995, № 5. <https://irzar.ru/wp-content/uploads/2023/10/130.pdf>
19. СОЛНЦЕВА, Л.И. *Тифлопсихология детства*. Москва, 2000. ISBN 5-86388-009-6.
20. СОЛНЦЕВА, Л.И. *Развитие компенсаторных процессов у детей с нарушением зрения дошкольного возраста*. Москва, 1980. ISBN 5-93094-139-4.